

Biograficko-
bibliografický
slovník

Československé
práce o jazyce,
dějinách a kultuře
slovanských
národů od r. 1760

BIOGRAFICKO-BIBLIOGRAFICKÝ
SLOVNÍK

STÁTNÍ PEDAGOGICKÉ
NAKLADATELSTVÍ

016.9367

K95c

Tento slovník vznikl u příležitosti VI. mezinárodního sjezdu slavistů v Praze r. 1968. Sleduje současně dva cíle: chce být příručkou, která podá stručné, ale dostatečné základní informace o dosavadní práci českých a slovenských badatelů o dějinách a kultuře slovanských národů, a zároveň chce být v jistém smyslu přípravou k dějinám slavistiky v Československu a vytvořit k nim bibliografické východisko.

První podnět k práci na slovníku vzešel z jednání Mezinárodní komise pro studium dějin slavistiky, ustavené na IV. mezinárodním sjezdu slavistů v Moskvě r. 1958. Komise navrhla obsáhlý, mezinárodně koordinovaný badatelský program a svěřila jeho provádění jednotlivým národním komisím. Vývoj prací v Československu po moskevském sjezdu a současně i plán práce v letech 1960–1963, tedy do následujícího sjezdu slavistů v Sofii, byl podán ve zprávě československé komise na zasedání Mezinárodní komise pro studium dějin slavistiky ve Vídni v květnu r. 1960. Zpráva obsáhla mj. také informace o přípravách k slovníku slavistů a zhruba naznačovala tehdejší představu o jeho pojetí.¹⁾ Výsledkem těchto příprav, započatých na pracovišti bývalého Slovanského ústavu ČSAV v Brně a v bývalém Československo-sovětském institutu SAV v Bratislavě a soustředěných téměř výhradně k pracím bibliografickým (jak to přirozeně vyplývalo z nesusoustavného a většinou jen příležitostného zájmu o tuto oblast v minulosti), byl ukázkový sešit slovníku slavistů, předložený k diskusi V. mezinárodnímu sjezdu slavistů v Sofii r. 1963.²⁾ Sofijský sjezd však problematiku dějin slavistiky do svého pracovního programu již nepojal. Soustavného charakteru nabyla práce na slovníku teprve od r. 1966 v nově zřízeném Ústavu dějin evropských socialistických zemí ČSAV, který včlenil studium dějin slavistiky do své pracovní náplně a vytvořil pro ně také nezbytné předpoklady. Teprve tehdy bylo možno přistoupit k soustavné excerpci a třídící práci a vytvářet materiálovou základnu. Těmito pracemi bylo pověřeno pracoviště ústavu v Brně.

Volba koncepce slovníku byla v rozhodující míře ovlivněna dvěma skutečnostmi: za prvé tím, že jsme nenalezli takové vědecky zcela jednoznačně

¹⁾ Srov. K. Horálek – M. Kudělka, *Der heutige Stand und die Aufgaben der Geschichte der Slavistik in der Tschechoslowakei*. In: Bericht über die erste Arbeitstagung der Internationalen Kommission für Geschichte der slavischen Philologie in Wien. Wiener slavistisches Jahrbuch 8, 1960, 127–140.

²⁾ *Slovník českých a slovenských slavistov. Ukážky hesiel*. Materiál pre diskusiu na V. mezinárodnom zjazde slavistov v Sofii. Brno – Bratislava 1963, 102 strany, rozmnoženo.

zdůvodněné pojetí slavistiky, které by po našem soudu plně odpovídalo zásadám vědecké práce a teoretickému myšlení naší současnosti,³⁾ a za druhé tím, že jsme slovníkem nechtěli realizovat jenom pojetí dnešní, ať už jakékoli. Pokládali jsme za účelnější a pro publikaci tohoto druhu za přiměřenější, aby byla především biograficko-bibliografickým svodem materiálu pro práci na dějinách slavistiky jako historicky proměnlivé mezioborové oblasti vědecké práce. Na tomto základě bude možno rekonstruovat také úlohu, která připadla v české a slovenské kultuře zájmu o jiné slovanské národy, i vývoj představ o slavistice.

Nedostatek vědecky zcela průkazného, a proto i všeobecně závazného pojetí slavistiky se projevil už při poradách Mezinárodní komise pro studium dějin slavistiky ve Vídni, z jejichž průběhu je patrné, že představy o slavistice jsou značně rozdílné a že není ještě zcela jasné, co má být předmětem studia jejího historického vývoje. Tento gnoseologicky a metodologicky velmi náročný problém jsme ovšem nemohli řešit pouze na okraji lexikografické práce, tím méně, že otázky teorie slavistiky nejsou téměř vůbec rozpracovány. Přesto však bylo nutné zaujmout v otázce pojetí slavistiky stanovisko alespoň v některých, z hlediska slovníku nejnaléhavějších otázkách dílčích, aby bylo vůbec možné stanovit zásady a hlediska jednotného a co nejdůslednějšího postupu při výběru a zpracování hesel.

Na rozdíl od diskuse při vídeňských poradách, která se týkala v podstatě otázky, má-li Komise řídit pouze práce na dějinách slovanské filologie v tom smyslu, jak byla pojata V. Jagicem,⁴⁾ nebo má-li se slavistika chápat širě a obsáhnout také disciplíny nefilologické,⁵⁾ považovali jsme především za zcela přirozené a nezbytné pojetí širší než jen filologické, a to proto, že je v souladu s dosavadním vývojem slavistické práce, kde měly tzv. filologické disciplíny sice postavení ústřední, ale celou oblast slavistických zájmů zdaleka nevyčerpávaly. Pojímáme proto do slovníku české a slovenské slavistické práce ze všech společenskovědních oborů, pokud mají nebo pokud z hlediska své doby měly vědecký charakter.

Záměr vytvořit ze slovníku spolehlivou základnu a východisko pro studium dějin slavistické práce u nás v jejím historicky proměnlivém obsahu a rozsahu vedl rovněž k tomu, že jsme vymezili slavistický aspekt vědecké práce širě, než jak by podle našeho mínění bylo dnes na místě jej chápat. V souladu s tím obsáhl slovník nejen slavisty ve vlastním slova smyslu, to jest ty vědecké pracovníky, kteří se obírají dějinami a kulturou slovanských národů jako jistého celku, nebo jejichž zájem o jednotlivé slovanské

³⁾ V otázce vymezení pojmu slavistiky zaujal nejnověji stanovisko E. Winter v článku *K voprosu ob ob'jeme i sodержanii ponjatija „slavistika“*. In: Avstro-Vengrija i slavjano-germanskije otnošenija, Moskva 1965, str. 223–226. K tomu viz diskusní příspěvek M. Kudělký *Über die Begrenzung des Begriffs „Slawistik“*, Zeitschrift für Slavistik (Berlin) 12, 1967, 512–516. — V souvislosti s dějinami slavistiky hovoříme o této otázce v našem koreferátu *Některé teoretické a heuristické otázky studia dějin slavistiky*. In: Čs. přednášky pro VI. mezinárodní sjezd slavistů v Praze, Praha 1968. — Viz též M. Kudělka, *O studiu dějin slavistiky. K problematice pojetí a metody*. In: Slavistika a slovanství. Příspěvky k teorii a dějinám. Slovanské historické studie VII, Praha 1968, str. 45–66.

⁴⁾ V. Jagic, *Istorija slavjanskoj filologii*, Sankt Peterburg 1910.

⁵⁾ Srov. k tomu názory formulované porůznu v projevech členů Komise, a zejména závěrečné slovo N. K. Gudzije (in: Bericht über die erste Arbeitstagung der Internationalen Kommission für Geschichte der slavischen Philologie in Wien. Wiener slavistisches Jahrbuch 8, 1960, 200–202).

národy je provázen soustavným zřetelem k etnické příbuznosti těchto národů, nýbrž také ty autory, jejichž zájem se soustředil pouze k jednotlivým „slovanským“ národům, aniž přitom uplatnili slovansky srovnávací zřetel. Aby bylo z údajů slovníku rovněž patrné, jak významný podíl měla slavistika na české a slovenské vědecké produkci, jak mimořádně velká byla přitažlivost slavistické problematiky pro představitele nejrůznějších vědeckých disciplín a do jaké míry provázel zájem o slovanské národy celý vývoj novodobé české a slovenské vědy, zařadili jsme do slovníku nejen ty badatele, v jejichž životním díle je slavistická problematika těžištěm práce, nýbrž i ty, jejichž vědecký zájem byl více či méně obrácen jinam a v jejichž díle má slavistika podružné nebo jen okrajové místo. Tato zásada se nám zdála na místě zejména proto, že se zájem badatelů o slavistickou problematiku v různých odvětvích vědecké práce v průběhu dějinného vývoje měnil. Výrazně je to patrné v historiografii, kde se od nástupu představitelů tzv. Gollovy školy slavistická témata ocitla mimo hlavní okruh zájmů českých a slovenských historiků.

Takový postup má jistě své nedostatky, mimo jiné i v tom, že vědomě rezignuje na možnost hodnotit výběrem, domníváme se však, že je věci prospěšnější než striktní uplatnění srovnávacího aspektu (jehož nezbytnou míru a vědeckou oprávněnost jako všeobecně závazného kritéria by ostatně bylo jen stěží možno přesně stanovit), při němž by značná část materiálu, pro práci na synteticky pojatých dějinách slavistické práce zcela nezbytného, nemohla být vůbec brána v úvahu.

Nejednotnost názorů na pojetí slavistiky a nepropracovanost její teoretické stránky se projevila také v otázce poměru problematiky slavistické a bohemistické. Ukázalo se totiž, že mezi lingvistikou na jedné straně a ostatními historickosociálními vědami na straně druhé existuje v chápání slavistiky podstatný rozdíl v tom smyslu, že zatímco pro jazykovědné pojetí slavistiky je přirozeným východiskem vědecky prokázáný fakt společného původu slovanských jazyků, nelze při materialistickém chápání slavistiky v ostatních historickosociálních oborech analogické společenství vývoje ekonomickosociálního, kulturního apod. předpokládat, a to ani v mezích jednotlivých disciplín, a tím méně pak pro všechny tyto obory společně. Při práci na slovníku se tato skutečnost projevila konkrétně v tom, že pro lingvistickou část hesláře bylo možno brát v úvahu rovněž jazykovědce-bohemisty, jejichž poznatky mohou být vzhledem ke genetické jednotě slovanských jazyků chápány jako implicitně slavistické. Možnost chápat bohemistiku jako předpoklad práce slavistické existuje ovšem v jistém smyslu a do jisté míry také v disciplínách ostatních, avšak jako společné hledisko pro koncepci celého slovníku jsme takový předpoklad považovali za zcela nepřijatelný, především pro rozdílnou povahu slavistického aspektu v jazykovědě a v ostatních společenskohistorických oborech. Vzhledem k tomuto rozdílu jsme za dnešní situace pokládali za užitečné hledat pro koncepci slovníku řešení v přijatelné míře kompromisní, tím spíše, že se v některých odpovědích na náš dotazník ukázalo, že i sami lingvisté někdy rozlišují bohemistické a slavistické zaměření své práce. Dospěli jsme proto k názoru, že pojme do slovníku pouze ty české a slovenské badatele, kteří se obírali slovanskými národy buď jako celkem, nebo studovali jejich individuální vývoj, avšak produkci ryze bohemistickou a slovanskou všech vědních oborů ponecháme stranou. Výjimku bylo nutno učinit pro oblast prehistorie, kde zpracování nálezů z českých zemí

a Slovenska doby hradištní považujeme za součást slovanské archeologie, pro literaturu o dějinách Velké Moravy a o počátcích dějin českých Slovanů, již v souladu s tradičními názory považujeme za obecně slavistickou, v oblasti jazykovědy pak pro ty bohemistické a slovackistické práce, které mají podle mínění zpracovatelů hesel obecně slavistický dosah. Ani tuto zásadu nebylo však možno uplatnit zcela důsledně a rovnoměrně ve všech oborech vzhledem k jejich povaze. Odtud jisté disproporce, zejména mezi jazykovědou a disciplínami ostatními, jimž nebylo možno předejít.

Také tento kompromis má své nedostatky. Domníváme se však, že není v rozporu se zásadami vědeckého postupu a s povahou věci samé, a především že jeho nedostatky jsou podstatně menší než ty, které by vyplynuly z různého postupu v jednotlivých oborech, nebo kdybychom ve všech historickospolečenských vědách mechanicky uplatňovali hledisko jazykové příbuznosti jako rozhodující a neuvážili, že je adekvátní pouze pro jazykovědu, kdežto pro ostatní obory jako specifické systémy vědeckých poznatků že je odvozené a jako hlavní kritérium slavicity gnoseologicky neplodné.⁶⁾ Východisko, které jsme přijali a při jehož hledání jsme nemohli nepřihlížet také k možnostem vydavatelským, odpovídá rovněž povaze publikace, která má mimo jiné ukázat podíl československé vědy na poznávání historického vývoje slovanských zemí.

Údaje o české a slovenské slavistické produkci, shromážděné excerpcí a dotazníkovou akcí, přesáhly dané publikační možnosti, takže prozatím nebylo možné uskutečnit původní záměr a zveřejnit získaný materiál v úplnosti. V důsledku toho vyvstala otázka, jakých kritérií výběru při sestavování hesláře slovníku použít. Přirozeným východiskem byl ovšem význam a rozsah autorovy slavistické práce, avšak při jeho určení jsme pokládali za zcela nezbytné přihlížet ke specifické situaci slavistické práce v jednotlivých obdobích jejího vývoje i ke zvláštní situaci v jednotlivých oborech. Nestanovili jsme proto při výběru materiálu „prahovou hodnotu“ mechanicky pro všechny obory a v celém jejich vývoji jednotně, nýbrž snažili jsme se postupovat tak, aby byla výběrem pokud možno charakterizována situace slavistické práce jak v mezích jednotlivých disciplín, tak současně se zřetelem k jejich vývoji.

Jednou z vážných otázek, s nimiž jsme se musili vyrovnat a na niž bude musit být dána odpověď také při vypracování současné koncepce slavistiky, je otázka vzájemného poměru mezi slavistikou s jejími tradičními etnickými zřeteli a hledisky na jedné straně a mezi vědeckým zájmem o vývoj národů Sovětského svazu po Velké říjnové socialistické revoluci na straně druhé, kde slovansky etnické zřetele ustoupily nebo ustupují v některých disciplínách – v souladu s povahou předmětu jejich zájmu – výrazně do pozadí a jsou postupně nahrazovány kritérii společensko-politickými. Dospěli jsme k názoru, že by neodpovídalo zásadám vědecké práce nerespektovat tento vývoj a rozdíly, které po této stránce mezi jednotlivými disciplínami vznikly, a uplatňovat i nadále ve všech disciplínách odvozené hle-

⁶⁾ Srov. k tomu názor P. N. Trefjakova o poměru slavistiky (slovanovědění) a studia kultur jednotlivých slovanských národů SSSR (ruského, ukrajinského a běloruského), které tvoří zvláštní oblast poznání a do slavistiky se nezahrnuje („... čto v SSSR javljajetsja osoboj oblastju znanija, ne vključajemoj v ramki slavjanovedenija, čotja i tesno s nim svjazannoj“). *O dejatelnosti Instituta slavjanovedenija Akademii nauk SSSR*. In: Beogradski medjunarodni slavistički sastanak (15.–21. IX. 1955), Beograd 1957, str. 283–288.

disko jazykové a vycházej z předpokladu, že národní společenství, jejichž vývoj je tu z různých vědeckých hledisek studován, existují vlastně dále. Z hlediska dějin vědy, o něž tu právě jde, by se tak vytvořila v některých disciplínách umělá situace, která by adekvátně neodrážela vývoj těchto oborů se změnami v soustavě jejich teoretických a metodologických poznatků. V souladu s tím nepovažujeme běžně za slavistické ty práce, které se obírají sovětskou problematikou bez uplatnění slovansky etnických zřetelů. Pro poznání vývoje slavistické práce jako celku i pro poznání vývoje slavistické problematiky v jednotlivých oborech bylo by však bývalo nejednou žádoucí uvést i tyto práce, aby byl patrný vývoj kritérií v mezích jednoho oboru i vzájemný poměr mezi jednotlivými disciplínami z hlediska jejich slavistického zaměření; vzhledem k omezenému rozsahu slovníku se tak mohlo stát jenom tam, kde badatelé přihlédli ke kontinuitě starých a nových jevů. Je přirozené, že takto se otázka chápala spíše v oblasti kulturní a kulturně politické než ve sféře vývoje hospodářského, sociálního, státního a právního, kde se důraz na slavicitu nebo nacionální tradice uplatnil jen v jistých dějinných situacích. V tomto smyslu se neúplnost ve zpracování produkce o vývoji slovanských národů v letech 1917–1966 projevila nejvýrazněji v historických vědách. Tato skutečnost vyplývá přirozeně z vývoje socialistické společnosti a není důsledkem toho, že bychom byli ze slavistické problematiky prostě vydělili celou tzv. sovětologii. Analogicky by se takové hledisko musilo po r. 1945 uplatnit také pro vývoj ostatních „slovanských“ socialistických zemí. Respektující etnická hlediska, jež jsou pro pojetí slavistiky rozhodující, nechtěli jsme tedy uměle překlenout rozpory, které i po této stránce vyvstávají při výkladu pojmu slavistiky a při řešení otázky, jaké místo zaujímá v jednotlivých vědních oborech. Poněvadž historiografie poznávající dějinný vývoj lidstva v jeho obecných souvislostech klade důraz na studium přirozených hospodářských, politických a kulturních oblastí (a i tu s cílem pochopit tendence historického dění v jeho celistvosti), zůstává slavistice v oblasti historických věd jen značně omezené místo, jež nedosahuje ani hranic tradičních — ač také diskutovaných — dějin východní Evropy a Balkánu. Ani tento rozpor mezi podstatou historické práce a slavistického přístupu jsme se nepokoušeli uměle překlenout. Domníváme se naopak, že značná různorodost pojetí je tu důsledkem specifických přístupů jednotlivých věd k slavistické problematice.

Právě tak jsme nechtěli odstranit jisté disproporce vzniklé tím, že jednotliví badatelé přístupovali z různých hledisek k problematice Slezska. Zařazujeme proto do slovníku jenom tu literaturu, která chápe Slezsko jako přechodné území česko-polské nebo slovensko-polské (resp. česko-slovensko-polské), nebo která věnuje pozornost té části Slezska, jež byla v průběhu dějin odtržena od českých zemí. Práce z regionálních dějin slezské oblasti nebereme v úvahu vůbec.

Z jiných otázek, jejichž řešení mělo pro pojetí slovníku zásadní důležitost, je třeba upozornit uživatele ještě na časové rozpětí materiálu. Zatímco „terminus ad quem“ byl víceméně jednoznačně dán časovými možnostmi bibliografické excerpcce a technickými podmínkami tisku, jak o tom bude ještě zmínka dále, byla otázka „terminus a quo“ poněkud složitější, jak to napovídá už nejednotnost dosavadních představ o ní.⁷⁾ Avšak je-li pro his-

⁷⁾ Viz např. rozdíl v této otázce mezi pojetím Jagičovým na jedné straně, který v překladatelském díle Konstantinově viděl počátek slavistické práce filologické

torika slavistické práce jedním z úkolů vyložit starší předpoklady, na jejichž základě se slavistika postupně zformovala, považovali jsme z hlediska potřeb slovníku za zcela nesporné, že o slavistice jako zvláštní mezioborové oblasti cílevědomého a soustavného vědeckého poznávání nelze hovořit před druhou polovinou 18. stol., do níž se také v našich zemích kladou počátky vědecké práce v novodobém smyslu slova. V souladu s tím obsahuje slovník materiál od 60. let 18. století.

Pokud jde o stavbu hesel, považovali jsme za užitečné podržet v podstatě čtyřdílnou strukturu, již bylo použito v ukázkovém sešitě a která patrně nejlépe vyhovuje potřebám publikací tohoto druhu.⁸⁾

V první části hesla podáváme základní životopisné údaje s důrazem na skutečnosti významné pro poznání autorova vědeckého vývoje a se zřetelem k jeho slavistickému zaměření.

Druhá část stručně charakterizuje autorovu slavistickou práci, naznačuje podle možností její vývoj a zaměření, její základní koncepci a metodologickou orientaci, místo v autorově životním díle i ve vývoji československé slavistiky. Na rozdíl od koncepce hesel v ukázkovém sešitě, kde byla druhá část nejrozsáhlejší a vlastním těžištěm hesla, bylo nutno od rozboru a hodnocení autorova slavistického díla z hlediska vědeckého i společenského zcela upustit. Malé možnosti, jež nám tato nutnost ponechala pro práci na charakteristikách, vedly k tomu, že v rozsahu této části hesla nejsou — až na několik výjimečných případů — podstatnější rozdíly, které by vyjadřovaly rozdíly ve vědeckém významu autorů. V některých případech, kde charakteristika díla nemohla být zcela jednoznačná a přesto chtěla vystihnout autora pokud možno přesně, bylo potřeba připustit po této stránce jistý nepoměr v opačném smyslu a formulovat charakteristiku o něco obšírněji, než by snad bylo z hlediska ryze vědeckých hodnot autorova díla přiměřené. Tak je tomu nejčastěji u autorů, kteří se slavistickými otázkami obírali jen příležitostně nebo na okraji svého díla, a u těch badatelů, jejichž zájmy byly poněkud rozptýlené.

Třetí část obsahuje výběrovou bibliografii autorova díla, u několika nejvýznamnějších autorů rovněž reedice. Soupis obsahuje jednak základní práce knižní a časopisecké, jednak ty publikační položky, jejichž rozsah a hodnota jsou sice menší, avšak podle mínění autorů i redakce slovníku výstižně přispívají k celkové charakteristice autorova pracovního zaměření, způsobu práce, publikační praxe, styků se zahraničím apod. Ve zcela výjimečných případech jsou uvedeny také údaje o recenzích, pokud se zdálo, že jde o práce z tohoto hlediska nanejvýš příznačné, anebo práce, které výrazně ovlivnily další vývoj bádání. Vzhledem k těmto okolnostem je tedy zřejmé — a nutno to s důrazem podtrhnout — že pouhý rozsah třetí části hesla naprosto nemůže být považován za míru hodnot autorova díla

(*Istorija slavjanskoj filologii*, str. 3), a postupem M. Weingarta a M. Murka, kteří začali své přehledy od 18. století, na straně druhé. (M. Weingart, *Slovanská filologie v československé literatuře*, Čs. vlastivěda X, Praha 1931; M. Murko, *Les études slaves en Tchécoslovaquie*, Paris 1935, a *Le Monde Slave* z téhož roku.) Složitost této otázky je dobře patrna v příspěvku H. Batowského, *Wesen und Aufgaben der Geschichte der polnischen Slavistik (slavisches Philologie)*, Wiener slavistisches Jahrbuch 8, 1960, 49–58.

⁸⁾ K tomu viz *Životopisný a bibliografický slovník českých spisovatelů* (Věstník ČSAV, 69, 1960, V–VI, 3, 362–364) a M. Nosek, *K metodě biograficko-bibliografického slovníku českých spisovatelů* (Česká literatura 8, 1960, 323–332).

nebo jeho významu v československé vědě. Při práci jsme si velmi často uvědomili, jak choulostivý je tento postup a jak značné je nebezpečí disproporcí, které by snadno mohly zkreslit historickou perspektivu nebo alespoň k takovému zkreslení vést. Vzhledem k tomu, že bylo nezbytně nutné zkrátit druhou část hesla na nejmenší míru, považovali jsme však takový postup jako prostředek charakterizace autora za tím potřebnější a jeho možné záporné důsledky jsme se snažili co nejvíce omezit jak při práci na heslech, tak při redakci slovníku jako celku.

Čtvrtá část hesla podává soupis základní literatury o autorovi a díle: jubilejní stati, nekrology a monografické studie. Pokud to bylo možné, připojili jsme rovněž údaje o autorově pozůstalosti, resp. jinou informaci toho druhu.

Stručný slovník, který předkládáme, je tedy slovníkem výběrovým, a to hned ve dvojím smyslu: za prvé nepodává všechna hesla, která v něm snad bude uživatel hledat, a za druhé neposkytuje v těch heslech, která byla do slovníku zařazena, všechny dostupné biografické a bibliografické údaje.

Jak z názvu publikace vyplývá, tvoří jádro hesláře slovníku čeští a slovenští badatelé. Kromě nich jsme však do slovníku pojali i údaje o životě a díle několika desítek badatelů cizích, kteří delší dobu působili v českých zemích a na Slovensku a svou vědeckou prací se výrazně včlenili do československého kulturního prostoru. Jde ponejvíce o badatele ruské a ukrajinské a také několik polských a jihoslovanských, kteří rozvíjeli a někdy i výrazně ovlivnili československou slavistiku a nalézali — byť někdy jen dočasně — právě v ní svoje místo, ztrativše nejednou plnější kontakt s vlastním prostředím. Stranou jsme ponechali činnost slavistů německé národnosti, především proto, že se vývoj německé slavistiky jako celku bral na československém území cestou zvláštní a že byl převážně spjat s vývojem slavistické práce v Německu a v Rakousku, jak také ukázala léta ponížení československého státu 1938—1945. Tuto produkci, která má v dějinách československé slavistiky rovněž své místo i tím, že svými nezřídka zjevnými politickými zřeteli vyvolávala polemickou reakci českých badatelů, zpracujeme zvlášť. Totéž platí o slavistech národnosti maďarské. S tím, že jsme hledisko teritoriální nepovýšili na hledisko rozhodující, souhlasí, že jsme do slovníku naopak zařadili i ty české a slovenské slavisty, kteří působili nebo působí v cizině, pokud vyšli z českého nebo slovenského prostředí a pokud s ním udržovali i v době zahraničního působení styky. Skutečnost, že Češi a Slováci působili na školách, v muzeích a úřadech ve Vídni a v rakouských zemích, v Záhřebu, Sofii, Bělehradě, ve Varšavě a v Rusku, je ostatně možno mnohdy vysvětlit jen důvody vnějšími.

Taková je ve stručnosti základní koncepce slovníku. Soudíme však, že bude prospěšné naznačit ještě poněkud podrobněji některé zásady a skutečnosti, které ovlivnily sestavení hesláře na základě shromážděného materiálu a způsob utváření hesel v mezích jejich jednotné struktury.

Zdůraznili jsme již, že jsme nestanovili jednotnou „prahovou hodnotu“ pro všechny obory a v celém jejich vývoji, nýbrž že bylo naším úmyslem charakterizovat výběrem nejen vývoj slavistiky jako mezioborové oblasti vědeckého poznání, ale i vývoj slavistického aspektu v dimenzích jednotlivých vědních oborů, kde slovanská etnicita a myšlenka slovanské vzájemnosti jako hlavní kritéria slavistického přístupu neměly nikdy stejnou kvalitu. Zdálo se nám proto přirozené, že v oblasti historických věd je

nutno uplatnit ve slovníku také práce, které se obírají minulostí východní Evropy a Balkánu (nebo — jak chtějí někteří — střední, východní a jiho-východní Evropy) jako celku. Jsou totiž podle našeho mínění do jisté míry jakýmsi ekvivalentem toho, čím je slavistika pro obory filologické. Proto jsme v charakteristice přihlídlí rovněž k práci těch badatelů, kteří se kromě slavistiky ve vlastním smyslu slova věnovali též studiím východo-evropským, byzantologickým, turkologickým, hungaristickým (v širším slova smyslu balkanistickým) a dějinám Pobaltí, a tam, kde lze uvažovat o potenciálním slavistickém kontextu, jsme tak učinili i v bibliografické části hesla.

Bibliografický materiál, shromážděný v kartotéce ústavu (zhruba 70 000 záznamů), udává, že se u nás slavistickou problematikou zabývalo knižně nebo v časopiseckých statích na 2000 osob, nepočítaje v to žurnalistiku. Vzhledem k předpokládanému rozsahu slovníku jsme byli nuceni vybrat z tohoto materiálu 594 hesel, v nichž se po stránce koncepční i faktografické nejlépe odrážejí výsledky české a slovenské slavistiky za posledních dvě stě let. Při tomto výběru bylo nejobtížnější zvolit právě představitele generace nejmladší, u níž je mnohdy těžko rozlišovat již z toho důvodu, že kvantitativní růst vědeckého zájmu o slovanskou problematiku doprovázejí v míře jindy nepoznané potřeby popularizační, učitelské i publicistické. Třebaže jsme ani zde nechtěli ztratit hledisko výběru podle významu vědecké práce, nebylo leckde v našich silách zbavit se institucionálního pohledu, tak typického pro současný stav naší vědecké základny. Jen případ od případu jsme mohli při výběru přihlížet k práci popularizační a v lingvistice k praktickým jazykovým příručkám. Přes obtíže, které tu vyvstaly, jsme se snažili důsledně rozlišovat mezi autory, kde práce publicistická a popularizační pouze provázela vlastní badatelskou činnost, a mezi těmi, u nichž byla publicistika vlastním jádrem a těžištěm práce. Zásadně jsme však považovali za neúnosné, aby byla do slovníku pojata hesla, kde zájem o slavistická témata měl výhradně nebo převážně publicistický charakter. Z toho důvodu nejsou do slovníku pojaty údaje ani o autorech jinak tak významných, jako např. J. Hejret, Fr. Kvapil, V. Červinka, O. Oliva apod. Jinak jsme ovšem musili postupovat tam, kde byla převaha publicistického zájmu provázena výrazným badatelským přínosem, zejména pak u těch autorů, kteří nadto svým celoživotním úsilím významně ovlivnili vývoj a orientaci odborného zájmu (např. Ed. Jelínek, Ad. Černý apod.). Publicistiku jsme neodmítli také tam, kde ji lze v dobové podmíněnosti chápat jako součást nebo přímo náhradu za práci vědeckou.⁹⁾

Úvahy, jež naznačujeme, vedly nás od hesláře, který původně obsahoval na 1000 hesel, k pomocnému hesláři se 700 hesly. Tento počet hesel jsme také skutečně zpracovali. Z tohoto materiálu bylo pak vybráno 594 hesel, která dáváme uživateli do rukou. Materiál, který nebylo z technických důvodů možné do slovníku zařadit, hodláme vydat v dohledné době rota-
printem.

⁹⁾ Tím lze vysvětlit, že mohlo dojít k určité disparátnosti položek u jednotlivých hesel i k rozdílu mezi jednotlivými hesly. Zejména bychom chtěli upozornit na jistý rozdíl při výběru slavistů českých a slovenských, který vyplynul z nestejného vývoje národní vědy, jež na Slovensku do r. 1918 zápasila s mimořádnými obtížemi. Proto bylo nutno souhlasit s tím, aby byla pro toto období uplatněna hlediska adekvátní vývoji slovenské slavistiky, bez ohledu na kritéria přijatá pro českou část hesláře.